

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LXII, кн. 2, 2020 г.
Юбилейна научна конференция с международно участие
*Перспективи пред аграрната наука и иновации за устойчиви
продоволствени системи*
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LXII, book 2, 2020
Jubilee Scientific Conference with International Participation
Perspectives on Agricultural Science and Innovations for Sustainable Food Systems

[DOI: 10.22620/sciworks.2020.02.013](https://doi.org/10.22620/sciworks.2020.02.013)

РАЗВИТИЕ НА МЕХАНИЗИРАНОТО И АВТОМАТИЗИРАНОТО АДМИНИСТРИРАНЕ НА МЕСТНИТЕ ДАНЪЦИ И ТАКСИ В БЪЛГАРИЯ

DEVELOPMENT OF MECHANIZED AND AUTOMATED ADMISSION OF LOCAL TAXES AND FEES IN BULGARIA

Николай Катранджиев
Nikolay Katrandzhiev

Технически университет – София, филиал Пловдив
Technical University of Sofia, Branch Plovdiv

nkatrandzhiev@abv.bg

Резюме

В статията са представени резултатите от изследване на развитието в исторически план на Информационните системи за механизирано и автоматизирано администриране на местните данъци и такси в България. Представено е изменението на техническите, софтуерни и комуникационни средства използвани на различните етапи на развитие и усъвършенстване на Информационните системи за местни данъци и такси. Разглежда се период от 50 години, започвайки от 1970 г. до наши дни. Историческото развитие е обвързано с развитието на нормативната база и информационните технологии.

Ключови думи: информационни системи, местни данъци и такси

Abstract

The article presents in a historical plan the results from an investigation of the Informational systems for mechanized and automated admission of local taxes and fees in Bulgaria. Presented is the change of the technical, software and communicational means used in the different stages of development and refinement of the Informational systems for local taxes and fees. A period of 50 years is reviewed starting from 1970 until today. The historical development is bound with the development of regulatory base and information technology.

Key words: informational systems, local taxes and fees

ВЪВЕДЕНИЕ

Развитието на информационните и комуникационните технологии (ИКТ), глобализацията и дигитализацията на световната икономика в последните

години станаха неотменна част от ежедневието на хората и бизнеса. Дигитализацията на процесите в управлението се превърнаха в основна задача електронното управление в България и като показаха последните месеци в условията на карантината от COVID 19 основна възможност за работа на институциите. Администрирането и заплащането на данъци, обучението в училищата и университетите, заплащането на месечните сметки на домакинствата и фирмите се осъществява през различни платформи и функциониращите системи за електронно обслужване. Това развитие на информационните и комуникационни системи има своята история, част от която е неизучена и неописана. Първите системи за електронно администриране в държавната администрация в България са в сферата на данъците и по-специално при местните данъци и такси. Изследването, което е представено в статията разглежда основните етапи на механизацията и автоматизацията на процесите при местните данъци и такси в България. Обосновава необходимостта от проведените изследвания на фона на съвременни литературни данни по дадения проблем (Konarev i Konstantinova, 2015), формулират се работната хипотеза и поставените цели.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

За целта на изследването са проведени проучвания по литературни източници, Закона за местните данъци и такси, протоколи от заседания на работната група по местни данъци и такси към Министерството на финансите, архивни документи и интервюта с участници в разработването на системите.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Началото на механизирания администриране на местните приходи от данъци и такси в България е поставено през 1970 година в град Пловдив. По решение на Министерство на финансите и задание на Градски народен съвет (ГНС) Пловдив, стартира проект за разработване на система за механично администриране и отчитане на местните данъци и такси в общината. Системата е базирана технически на немски сметачни машини „Аскота“.

„Аскота“ клас 170 е наследник на появилите се в 40-те години на миналия век изчислителни машини с механичен сметачен механизъм и електрическо захранване „Аскота“ 110 и „Аскота“ 117. (Big Encyclopedia of Oil and Gas) Тя е „автоматична многосметачна, извършваща 2 операции – събиране и извеждане, изчислителна машина“. Данните се въвеждат с клавиши, а извеждането на алфавитно-цифровата информация е на широкомащабно печатащо устройство и подвижна карета. Машината позволява да се механизират работите по отчетността, свързани със съставяне на ведомости за заплати, отчети, таблици и картони за картотеки. Използването на тази сметачна машина е обусловено от добрата организация и структурата на определяне и събиране на местните данъци и такси от населението в община Пловдив.

В периода 1975-1987 г. град Пловдив е разделен на четири административни района. (Patevoditel na arhivnite fondove 1944-1980 g.) На базата на четирите административни района са създадени 4 регионални административни

технически бюра (РАТБ) за събиране на обложните и безобложни приходи от населението. Събира се Данък сгради, Застраховка сгради, Такса за сметосъбиране и сметоизвозване, Данъци за моторните превозни средства, Такси за обслужване на населението.

Процедурата по определянето и събирането на местните данъци от населението (данък сгради, такса смет и застраховка сгради) в ГНС Пловдив е следната:

1. Данъчен Инспектор на основата на Емлячния регистър и Методика за изчисление определя размера на задълженията.

Емлячният регистър е специална книга, в която се води регистър на недвижимите имоти (земя, постройки и съоръжения) собственост на населението и на предприятията в България. Emlak (емляк) е термин с турски произход, произхожда от турската дума emlak (емляк), която означава недвижим имот, а така също и данък върху недвижим имот. Емлячни регистри се водят на българските земи още от преди освобождението през 1878 г. Те са основата за регистриране на поземлената и градска собственост в новата българска държава след освобождението.

С настъпващите постепенно промени на начините и формите на регистрация на имотите в България през годините емлячните регистри също постепенно губят значението си, а след възстановяването на собствеността по реда на влезлия в сила през 1991 г., Закон за собствеността и ползването на земеделските земи те повече не се поддържат. (Law on ownership and use of agricultural land) Промилът за такса смет се гласува от общинския съвет на съответното населено място.

2. След определянето на размера на задълженията от данъчните инспектори, така определените суми се предават на финансов агент – бирник, за събиране.

Именно в етапа на механизирани с машини „Аскота“ клас 170 е автоматизиран процеса по аналитичното и синтетично отчитане на задълженията на лицата в данъчния картон, като Данък сгради, Застраховка сгради, Сметосъбиране и сметоизвозване.

3. Фактическо събиране на данъците и таксите на каси в общинската данъчна служба на територията на гр. Пловдив.

През 1974 г. Изчислителният център на Министерство на Финансите стартира разработка на проект за Автоматизирана Информационна Система (АИС) за събиране на местни данъци и такси от населението. Разработката на софтуера е възложен на Териториалния информационно-изчислителен център в гр. Сливен. За пилотен обект на внедряване е определен Градски народен съвет град Пловдив. При поэтапно внедряване на Автоматизираната информационна система (АИС) „Местни данъци и такси“ в данъчната служба на Пловдив се появяват несъответствия с реалното състояние на данните, които се коригират от програмисти на ГНС Пловдив.

Езика на програмиране е COBOL. COBOL е бизнес ориентиран език за компютърно програмиране. Използва се предимно в бизнеса, финансите и административните системи за приложения, разположени на ЕИМ с мейнфрейм, при мащабни задачи за обработка на партии и транзакции.

Тестването на програмите и обработката на данните по системата се извършват в Териториален информационно-изчислителен център (ТИИЦ) в гр. Пловдив на ЕИМ Facom – 230-30. По-късно във времето ТИИЦ Пловдив се оборудва с ЕИМ от типа ЗИТ-151, произведена в Завода за изчислителна техника (ЗИТ) в София по лиценз на японската Facom – 230-30 на фирмата Fujitsu, а в последствие и с ЕИМ от тип ЕС1020 и ЕС1030. (Milena Dimitrova, 2018) Внедряването на тези машини в Териториалните информационно-изчислителни центрове (ТИИЦ) в окръжните градове на страната е първата значителна крачка в автоматизацията на административния и инженерния труд у нас. (Veselin Spiridonov, 2017) (Spisanie Kompyutar, br. 7-8/2005 g)

С използването на разработената и намираща се в процес на внедряване АИС в края на 1975 г. е създаден регистър, в който са въведени около 2500 партиди на физически лица на територията на Втори район на гр. Пловдив.

Основен идентификатор в този първи регистър е ЕГН на лицето, който е част от изградената вече Единна система от класификатори, номенклатури и кодове. На 2 януари 1976 г. е осъществена първата обработка по събирането, отчитането и облагането за новата година на местните данъци и такси с новата АИС. До края на 1976 г. в регистъра са въведени и задължените лица от останалите 3 района на града.

В периода 1976-1977 г. АИС „Местни данъци и такси“ е внедрена и обхваща всички местни приходи на общините от физически лица, разделени в две групи – Обложни приходи и Безобложни приходи.

В групата на обложните приходи се включват:

- данък сгради;
- застраховка сгради;
- такса смет;
- данък автомобили (пътен данък за МПС);
- гражданска отговорност;
- изпълнителни дела.

Безобложните приходи са около 30 на брой такси, включващи Такса за административни услуги на населението, Такса куче, Такса тротоарно право и др.

Особено важен момент, свързан с разработката и внедряването на АИС „Местни данъци и такси“ на общините е осъществената връзка на системата с Информационната система на Държавна Спестовна Каса. През 1978 г. е направен автоматизиран превод от сметките на гражданите към общините за покриване на задължения по местни данъци и такси. На практика е реализирана първата електронна услуга за гражданите по безкасово плащане на техните местни данъци.

В рамките на 1978 година е осъществено и общо тестване на софтуера на АИС „Местни данъци и такси“ с използване на електронно изчислителната машина в Информационно-изчислителния център на Министерството на финансите и регистрирането и в Централната програмна библиотека (ЦПБ). По решение на Министерството на финансите стартира програма за масово внедряване на системата за Местните данъци и такси във всички окръжни градове на страната. Автоматизирана обработка на данните се осъществява в Териториалните изчислително-изчислителни центрове (ТИИЦ) по места. За

една година системата е внедрена и въведена в експлоатация във всичките 28 окръга.

След бързото навлизане през 1982 г. на 16-битовите персонални компютри на IBM (модела PC 5150) на световния пазар и моделът IBM PC-XT с микропроцесор Intel 8088, работещ под управление на операционна система на Microsoft – MS-DOS, с 10-Мбайтов твърд диск (1983 г.) развитието на информационните системи в света навлиза в нов етап. През лятото на 1984 г. в България се разработва и излиза ИМКО-4, който е първият български 16-битов персонален компютър, напълно съвместим с IBM PC-XT. (Spisание Kompyutar, 2005) В края на същата година в КМППТ-Правец започва неговото серийно производство под името „Правец 16“, с модификации за професионално приложение – Правец-16М, и за лично ползване – Правец 16Н.

С развитието новата техника и технологии и навлизането и в България се променят основно и подходите, софтуера и организацията на работата по информационното обслужване на местните данъци и такси. Тази промяна е резултат и на решение на Министерството на финансите за прехвърляне на базите данни към общините. По решение на Министерството на финансите се сформира група от специалисти на Информационно-изчислителния център на финансовото министерство и Общински народен съвет Пловдив, която да препрограмира, адаптира и разработи АИС за местните данъци и такси за малки ЕИМ и за персонални компютри и използването на компютърни мрежи.

В периода 1986-1987 г. в Министерството на финансите е разработен Пакет приложни програми (ППП) за обслужване и администриране на местните данъци и такси в общините – АИС „Местни данъци и такси“. Той е предназначен за микрокомпютри, работещ под управление на операционна система на Microsoft – MS-DOS, използващ БД на dBase и с възможности за работа в локална мрежа. Продуктът се състои от основна програма с функции за определяне на задълженията по облагаемите данъци и такси, за отразяване на вноските по партидите на лицата, справки, ежедневно, месечно и годишно приключване. Създадена е методология за отчитане на резултатите от приключванията с цел засичането на вноските и поддържането на точна отчетност по събираемостта на приходите. Към продукта са разработени и няколко служебни програми за индексирание, установяване и отстраняване на прекъсванията и други функции използвани от системните администратори.

Паралелно с разработката на софтуера в общинските данъчни служби се изграждат локални мрежи от типа Новел 3.11. В началото на 1990 г. приключва процесът на обучение на данъчните специалисти в общините и миграцията на данните от големите машини в ТИИЦ към локални БД, разположени върху микрокомпютри. Етапът на внедряване е приключен и системата за МДТ за персонални компютри е в реална експлоатация за цялата страна.

През 1991 г. с ПМС №200 от 11.10.1991 г. (Обн. в ДВ, бр. 87 от 22.10.1991 г.) се учредява Главна Данъчна Администрация, като самостоятелен държавен орган в структурата на Министерство на финансите. Със създаването на Главно данъчно управление (ГДУ) дейността по облагането и събирането на местните

данъци и такси на населението и предприятията в общините се прехвърля в новосъздадената структура на МФ. Софтуерът на Програмния продукт АИС „Местни данъци и такси от населението за ПК“ и методиката по неговата експлоатация и поддръжка са предадени от Информационно-изчислителния център на МФ в ГДУ на МФ. Налагат се и определени кадрови рокади – част от специалистите по информационни технологии обслужващи МДТ са прехвърлени в общините към новосъздадените структурни звена – Данъчни служби (ДС) и Данъчни бюра (ДБ). Осъществен е плавен преход на дейността по експлоатация и обслужване на АИС, създадени са условия за запазване на нейната надеждност и сигурността на базите данни.

Програмният продукт за администрирането на МДТ става първата информационна система внедрена и използвана в новосъздадената данъчна администрация. Приоритети при нейното дългогодишно съществуване и продължителност на използване, са лесното и надеждно обслужване, цялостна и аналитична отчетност на информацията за текущи и предходни периоди.

Тази информационна система се използва и експлоатира приблизително до 2007 г. и се нарежда сред най-дълговременно използваните автоматизирани системи в нашата страна.

В процеса на развитието на данъчната администрация започват да се автоматизират и други нейни дейности и функции, с което нараства компютърната ѝ осигуреност и степента ѝ на автоматизация. Едновременно с това в данъчната администрация създава своя собствена структура за информационно обслужване, към която са привлечени и някои ИТ специалисти на Министерството на финансите за развитието и поддръжката на такива основни програмни продукти, като администриране на МДТ, администриране на приходите от юридически лица, регистрация на фирмите и др.

Преминаването, развитието и поддръжката на АИС за МДТ към информационното обслужване на данъчната администрация и осигурява независимост, гъвкавост, възможност за своевременно реагиране по отношение на промените в МДТ и възможност за използване на единна методология и начин на работа по администрирането на МДТ във всички ДС/ДБ в страната.

В съответствие с приетата „Стратегия за децентрализация за периода 2006-2015 г.“ (<https://www.mrrb.bg>) и Програмата за нейното изпълнение, от началото на 2006 г. (<https://saveti.government.bg>) в България са предоставени пълни правомощия на общините по администрирането на местните данъци и такси.

Съзнавайки сложността на задачата за общините и невъзможността да се справят веднага с нея, Министерството на финансите заедно със стартирането на процеса през 2006 г. и приетите изменения на Закона за местните данъци и такси инициира Споразумение за поддръжка на програмните продукти (DOS) за обслужване на местните данъци и такси в общините до края на 2008 г. Споразумението е подписано между Националното сдружение на общините в Република България и данъчната администрация (НАП). С приемането през 2007 г. на новите нормативни актове, свързани с изграждането на електронното правителство – Закон за електронното управление, Закон за електронния документ и електронните удостоверителни услуги (загл. изм. – ДВ, бр. 85 от 2017 г.) и др. се налага усъвършенстване на тези програмни продукти (DOS), така че те

да отговорят на повишените през годините от създаването на DOS продуктите изисквания и в унисон с развитието на информационните и комуникационни технологии.

Последното е особено важно за бизнеса и повишаването на неговата ефективността в по-дългосрочен план. Проучванията на водещи консултантски компании показват, че в ерата на Четвъртата индустриална революция, когато все повече сектори са принудени да променят своите бизнес модели, Европа изостава в областта на дигиталната трансформация на бизнеса в това число и ползването на електронни услуги. Консултантската компания Pricewaterhouse Coopers (PwC) прогнозира, че дигитализацията и адаптирането на интелигентните технологии в бизнеса може да доведе до 14% увеличение на глобалния БВП до 2030 г. (Mihova i Manevski, 2019)

След анализ на състоянието на организацията по обслужването на местните данъци и такси в края на 2007 г. Министерството на финансите стига до извода, че съществуващата Информационна система за обслужване на местните данъци и такси (DOS) е морално остаряла, фрагментирана, значително изостава по отношение на развитието на Информационните и комуникационни технологии (ИКТ), не отговаря на изискванията на нормативната уредба в България по отношение на съотношението между децентрализираните и централизираните дейности и не дава възможност да се проектират и развият в нея принципите, заложи в Закона за електронното управление.

През май 2008 г. с Договор №264/30.05.2008 г. Между МФ и „ИО“ АД за възлагане на допълнителен обем на дейности към услугите по предмета на договор за обществена поръчка №177/03.04.2007 г. между Министерство на финансите и „Информационно обслужване“ АД е възложено да се осъществи разработка за Усъвършенстване и поддръжка на ИСО – модул „Местни данъци и такси“ (ИСМДТ), с която да се решат посочените по-горе проблеми. Така стартира разработката на първата информационна система за местни данъци и такси от нов тип в България.

Целта на проекта е да се автоматизират дейностите по събиране на данъците и такса битови отпадъци по Закона за местните данъци и такси (ЗМДТ), да се подпомогне дейността на общинските администрации при определянето, администрирането и контрола на приходите им от тези източници и да се създадат условия за прогнози и анализ на локално и национално ниво на постъпленията, събираемостта и разходите на общините. На по-късен етап чрез допълнително възлагане са формулирани и задачи свързани с развитието на електронните услуги в системата. ИСМДТ трябва да съдържа информация необходима и при вземане на управленски решения насочени към оптимизиране на администрирането на цялостната дейност на общините и да способства повишаване на качеството на обслужване на населението и бизнеса при едновременно увеличаване на постъпленията в Общинските бюджети.

Информационна система на общините модул „Местни данъци и такси“ (ИСМДТ) „Матеус“ е разработена и стартира с внедряване през 2010 г в три пилотни общини – Марица, Асеновград и Брацигово. Към настоящия момент тя е внедрена и успешно функционира в над 220 общини в страната, като

покрива целия обхват по обслужването на местните данъци и такса битови отпадъци в съответствие с изискванията на ЗМДТ. (Law on Local Taxes and Fees) Паралелно с нея в общините се използват и разработените на по-късен етап още две системи – Информационна системата „АКСТЪР Местни данъци и такси“ и Интегрирана информационна система за управление на община ИМЕОН, Модул местни данъци и такси.

ИЗВОДИ

Развитието на механизираното и автоматизирано администриране на местните данъци и такси в България е свързано с развитието на технологиите и комуникациите в световен мащаб. Тези процеси в работата на данъчната администрация в България се осъществяват приоритетно. Данъчната администрация е една от първите измежду държавните структури в страната, които използват в работата си автоматизирани информационни системи за администриране на процесите и обслужване на населението и бизнеса.

REFERENCES

- Big Encyclopedia of Oil and Gas*, <https://www.ngpedia.ru/id140301p1.html>
- Patevoditel na arhivnite fondove 1944-1980 g.* Darzhaven arhiv Plovdiv, tom 1 – Uchrezhdeniya, predpriyatiya i organizatsii, Plovdiv, 1989 g., s. 34-35
- Law on ownership and use of agricultural land.* (the title is amended - SG, issue 14 of 2015)
- Law on Local Taxes and Fees.*
- Law for electronic document and electronic certificate of service* (the title is amended - SG, issue 85 of 2017)
- Milena Dimitrova*, Zlatnite desetiletiya na Balgarskata elektronika, Izdatelska kashta Trud 2008, 82 p, ISBN 9789545288456
- Veselin Spiridonov*, Parvite Izchislitelni tsentrove v Balgariya (1960-1980), Muzey na matematikata i informatikata v Balgariya, Institut po matematika i informatika na BAN, 2017 (<http://mmib.math.bas.bg>) p. 2
- Spisanie Kompyutar*, br. 7-8/2005 g., Ivan Marangozov Sazdatelyat na parviya balgarski personalen kompyutar
- Strategiya za detsentralizatsiya za perioda 2006-2015 g.*, <https://www.mrrb.bg/static/media/ups/articles/attachments/42e3960042715c84ef700aaa6af00cc6.pdf>
- Programa za izpalnenie na Strategiyata za detsentralizatsiya za perioda 2006-2009 g.* https://saveti.government.bg/web/cc_28/1
- Mihova T., Manevski N.*, Digitalization of Industrial Enterprises, Scientific Works of the Union of Scientists in Bulgaria – Plovdiv, Series A., Vol.V, 2019, pp.165-168, ISSN 1311-9400 (PRINT), ISSN 2534-9368 (online)
- Konarev, A. i Sn. Konstantinova*, Finansi i finansov menidzhmant na firmata. Plovdiv: Zhanet-45, s. 78-107, 2015. ISBN 978-619-186-107-1